

2. КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО. АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС. ФІНАНСОВЕ ПРАВО. ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО. МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

DOI: 10.35774/app2019.04.061
УДК 342.9

Богдан Гірський,
здобувач Тернопільського національного
економічного університету

УПРАВЛІНСЬКІ ПОВНОВАЖЕННЯ ГОЛОВИ СУДУ

Праналізовано теоретичні засади адміністративної діяльності, адміністративно-правового статусу голови суду, а також управлінських повноважень в його діяльності.

Управлінська діяльність голови суду пов'язана із визначенням і здійсненням ним системи адміністративних процедур, спрямованих на упорядкування внутрішньоорганізаційних процесів у конкретно взятому суді за допомогою виконавчо-розпорядчих, індивідуально-владних рішень, що надані йому в межах управлінської компетенції з метою забезпечення ефективного функціонування суду та здійснення якісного правосуддя в ньому. Виокремлено три основні блоки у повноваженнях голови будь-якого суду, згідно з якими виокремлюємо і потребу у правовому забезпеченні цих блоків: процесуальні повноваження впливають із загального правового статусу судді; управлінські (адміністративні) повноваження, що прямо визначено законодавством; повноваження, що прямо не передбачені законодавством, але органічно впливають із двох попередніх. Природа управлінських повноважень характеризує діяльність голови суду як керівника, менеджера, координатора адміністративних процесів, що відбуваються в суді, а також апараті суду. На відміну від інших правоохоронних органів або органів кримінальної юстиції чи публічної адміністрації, судові інституції практично позбавлені зовнішньоорієнтованих функцій (оскільки їх основою функцією є правосуддя), тому управлінські повноваження мають насамперед внутрішньо-організаційний зміст і спрямовані на упорядкування процесів, що відбуваються в самому суді.

***Ключові слова:** управлінська діяльність, судове управління, адміністративно-правовий статус, суддя, голова суду.*

Бібл.: 9.

Hirkyi B.

The management authorities of the chairman of the court

The article is devoted to the analysis of the theoretical principles of administrative activity, the administrative and legal status of the chairman of the court, as well as the administrative powers in his activity.

The managerial activity of the chairman of the court is related to the definition and implementation of a system of administrative procedures aimed at streamlining the internal organizational processes in a particular court with the help of executive-administrative, individual-power decisions, which are given to him within the administrative competence in order to ensure the effective functioning of the court the implementation of quality justice in it. There are three main blocks in the powers of the chairman of any court, according to which we also emphasize the need for legal support of these blocks: procedural powers derive from the general legal status of a judge; managerial (administrative) powers explicitly defined by law; powers not expressly provided for by law, but organically derived from the two previous ones. The nature of managerial authority characterizes the activities of the chairman of the court as the head, manager, coordinator of administrative processes occurring in the court, as well as the court apparatus. Unlike other law enforcement or criminal justice bodies, or public administration, judicial institutions are virtually devoid of externally-oriented functions (because they are the basis of justice), so managerial powers are primarily internal organizational and institutionalized and directed the court itself.

***Keywords:** administrative activity, judicial administration, administrative and legal status, judge, head of court.*

Постановка проблеми. Система судоустрою є важливою складовою кожної держави. Найбільш актуальне питанням для розвитку демократичної держави – це формування цілісної та стабільної судової системи. Діяльність голів суду об'єктивно становить центральне місце у питанні організаційно-правового аспекту діяльності судових органів.

Аналіз наукових досліджень та публікацій. Проблеми управління в судовій діяльності досліджувались А. М. Бернюковим, Р. О. Куйбідою, В. Т. Маляренком, С. М. Пашковим, І. Р. Рекецькою, Ю. С. Сідою, М. І. Сірим, В. С. Смородинським, П. В. Панталієнком та ін.

Метою статті є з'ясування управлінських повноважень голови суду.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для аналізу нашої проблематики важливо з'ясувати сутність поняття «управлінські повноваження», що містить у собі пов'язані складові.

Перш за все, необхідно розкрити найширшу за змістом категорію – «повноваження». Зазначимо, що в системі юридичних знань немає єдиного підходу до його тлумачення.

На думку авторів енциклопедичного видання повноваження, – це сукупність прав і обов'язків державних органів і громадських організацій, а також посадових та інших осіб, закріплених за ними у встановленому законодавством порядку для здійснення покладених на них функцій [1, с. 639].

Одночасно виникає необхідність визначити термін «управління». Відповідно до філософського енциклопедичного словника, управління – це процес безперервної циркуляції інформації каналами прямого і зворотного зв'язку між керівною і керованою системами управління [2, с. 657]. Доволі абстрактне визначення, хоча застосування системного підходу імпонує, оскільки дає змогу розкрити те чи інше явище комплексно.

Науковці, які присвятили свої праці проблематиці судоустрою, вказують на розмаїття близьких (тотожних навіть) за змістом позначень процесів управління роботою суду, що не є власне судочинством. За даними О. Саленко, на позначення управлінської діяльності в судовій сфері та забезпечення адміністрування в судовій системі напрацьовано такі категорії, як: «судове управління», «організаційне управління судами», «організаційне забезпечення судів» [3, с. 132–133].

Отже, перебуваючи на адміністративній посаді голови суду виконують адміністративні (управлінські) повноваження, які характеризуються певними ознаками.

Є. В. Авдєєнко виокремлює такі основні ознаки адміністративних повноважень:

- належать спеціально визначеним суб'єктам органу державної влади;
- закріплені у відповідному нормативно-правовому акті;
- характеризують можливості посадових осіб щодо здійснення загального управління певним органом чи підрозділом;
- мають спеціальну процедуру передачі від одного суб'єкта до іншого [4, с. 70].

Враховуючи наведені ознаки, адміністративні повноваження суддів визначаються як сукупність закріплених у законодавстві прав та обов'язків спеціальних суб'єктів, за допомогою яких вони здійснюють внутрішньо-організаційне управління діяльністю судів.

Згідно з ч. 1 ст. 20 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» від 02.06.2016 № 1402-VIII регламентовано, що адміністративними посадами в суді є посади голови суду та заступника (заступників) голови суду [5].

Об'єктивним вважаємо, що базовими повноваженнями у правовому статусі голови суду визначено його приналежність до суддівського корпусу відповідного суду.

Отже, характеристику управлінських повноважень голови суду необхідно провести в рамках всієї національної судової системи. Підґрунтям для цього має бути чинне законодавство, дослідження науковців, міжнародні стандарти.

Структура судової системи може виступати основою для побудови структури нашого дослідження. Можемо виокремити суди, голови яких хоч і здійснюють близькі за змістом функції, все ж за обсягом управлінських повноважень мають відмінності, а саме: Конституційний суд України, Вищий антикорупційний суд, Верховний суд України, апеляційні, місцеві, спеціалізовані суди.

Повноваження Голови Верховного Суду України визначені ст. 39 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» [5]:

- 1) Верховний Суд очолює Голова Верховного Суду, якого обирає на посаду та звільняє з посади шляхом таємного голосування Пленум Верховного Суду з числа суддів Верховного Суду в порядку, встановленому цим Законом;

2) представляє Верховний Суд як найвищий суд у системі судоустрою України у зносинах з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, фізичними та юридичними особами, а також із судовими органами інших держав та міжнародними організаціями;

3) скликає Пленум Верховного Суду; вносить на розгляд Пленуму подання щодо обрання на посаду секретаря Пленуму; виносить на розгляд Пленуму питання та головує на його засіданнях;

4) контролює ефективність діяльності апарату Верховного Суду, погоджує призначення на посаду керівника апарату суду та його першого заступника, вносить подання про застосування до керівника апарату суду та його першого заступника заохочення або накладення дисциплінарного стягнення відповідно до законодавства;

5) інформує Пленум Верховного Суду про діяльність Верховного Суду;

6) визначає адміністративні повноваження заступника Голови Верховного Суду;

7) з питань, що належать до його адміністративних повноважень, видає накази і розпорядження;

8) Голова Верховного Суду за посадою входить до складу Вищої ради правосуддя;

9) здійснює інші повноваження, визначені законом.

Загальнотеоретичне та практичне значення має вирішення питання щодо врегулювання певного дуалізму у правовому статусі: незалежності суддів та управлінського аспекту діяльності голови суду.

Законодавство не містить безпосередньо визначення поняття «голова суду», а розкриває його зміст через систему повноважень. Такий підхід у законодавстві часто зумовлює спроби науковців оминати тлумачення категорії й аналізувати тільки повноважень.

На нашу думку, доволі детальна та вдала класифікація, що може бути взята за основу, належить Л. М. Москвич, яка згрупувала повноваження голів судів за такими видами: адміністративна, інформаційно-аналітична, соціальна, прогностична, планування, мотиваційно-стимулююча, коригуюча, стримуюча, функція забезпечення компетентності і дисципліни всього персоналу, функція контролююча [6, с. 321].

У рамках вітчизняної науки вже піднімалося питання щодо різних аспектів діяльності голови суду. Так, Р. Голобутковський однозначно стверджує, що одним з основних суб'єктів адміністрування публічної службою є голова відповідного суду, ця посада передбачена в штаті будь-якого суду. Автор надає своє бачення базового поняття: «Голова відповідного суду – це адміністративна посада, на яку в порядку і за умов, визначених законодавством України, може бути обраний (призначений) будь-який суддя відповідного суду» [7, с. 77]. Цьому визначенню бракує окремих компонентів. По-перше, як показує практика, суддею (теоретично і головою) може стати не тільки суддя відповідного суду, а й інші фахівці в галузі права, в т. ч. науково-педагогічні працівники. По-друге, автор не конкретизує поняття «адміністративна посада», а більше посилається на норми чинного законодавства.

Аналогічні висновки робить Я. Золотарьова: «У законодавстві України дефініція «адміністративна посада» застосовується лише в Законі України «Про судоустрій і статус суддів» (*попередня редакція. – прим. авт.*), але при цьому жодних роз'яснень сутності цього поняття нормативний акт не надає, лише вказуючи, що адміністративними посадами в суді вважаються посади голови суду та заступника (заступників) голови суду» [8, с. 47].

У дисертації щодо діяльності місцевих загальних судів І. Дем'яненко теж надає визначення поняттю «голова суду»: «Голова місцевого загального суду – це наділений повноваженнями із організаційного керівництва роботою суду керівник судової установи, посада якого характеризується такими ознаками, як: виборний характер; строковість; відсутність формалізованих вимог; можливість дострокового звільнення; наявність спеціальних повноважень» [9, с. 14]. Науковець поділяє повноваження на: загальні (суддівські) і спеціальні (пов'язані із перебуванням на адміністративній посаді). Їх оптимальне співвідношення має становити 2/3 до 1/3, однак це не зовсім зрозумілий критерій щодо співвідношення повноважень, втім саме ідея є слушною. Адміністративні (спеціальні) відповідно поділено на зовнішні (представницькі повноваження, які реалізуються за межами суду) і внутрішні (повноваження з організаційного керівництва роботою суду, які здійснюються в межах суду) [9, с. 14].

На нашу думку, категорію «голова суду» можна сформулювати так: посадова особа, що формується шляхом призначення або обрання серед осіб судового корпусу, в окремих випадках знаних правників (в т. ч. науковців), виконує процесуальні та адміністративні функції, спрямовані на забезпечення, координацію, контроль у процесі організації роботи відповідного суду в рамках національної системи судів або міжнародних (регіональних) судів, якщо Україна має своє представництво у їх складі.

Можемо сказати, що повноваження голови суду обумовлені характером суспільно-політичних відносин. Саме відповідно до потреб суспільства та держави, рівня розвитку правової культури та правової свідомості сформовано завдання та функції судів, а також формується національне законодавство.

Важливе питання в організації діяльності суду з огляду на останні дослідження – це вирішення проблеми щодо розмежування і належне врегулювання повноважень голови відповідного суду та апаратом суду. Правова спільнота в Україні теж зацікавлена у належному адмініструванні роботи судів. Це підтверджують публікації розміщені на вебсайтах громадських організацій, різних порталах, форумах тощо.

Висновки. З огляду на вищевикладений матеріал можемо зробити такі висновки:

1. Аналіз управлінської діяльності свідчить про розподіл повноважень з питань управління (адміністрування) судом між головою, з'їздом та керівником апарату суду. За з'їздом закріплено переважно розпорядчі та контрольні функції

2. Виокремлено три основні блоки у повноваженнях голови будь-якого суду, згідно з якими виокремлюємо потребу в правовому забезпеченні цих блоків:

- 1) процесуальні повноваження, впливають із загального правового статусу судді;
- 2) управлінські (адміністративні) повноваження, які прямо визначені законодавством;
- 3) повноваження, що прямо не передбачені законодавством, але органічно впливають із двох попередніх.

3. Повноваження не є вичерпними, це у майбутньому може призвести до різних наслідків залежно від того, як розвиватиметься судова система й суспільство загалом. Дуже важливим джерелом сьогодні є судові прецеденти Європейського суду з прав людини, тому було б доречно, щоб законодавець закріпив за ним повноваження з контролю за впровадженням у практичну діяльність судів досвіду Європейського суду з прав людини.

4. Імплементує положення міжнародних норм. Проведення порівняльного аналізу ст. 6, 24, 29, 34, 39 Закону України «Про судоустрій та статус суддів», в яких визначено повноваження голів різних судів, свідчить про наявність базових управлінських повноважень, спрямованих на забезпечення роботи суду. Найменший обсяг повноважень, як правило, властивий головам місцевих судів. Проте, для кожного суду притаманні відмінності у повноваженнях їх голів відповідно до функціонального призначення суду у системі правосуддя.

5. Повноваження голови суду зумовлені характером суспільно-політичних відносин. Саме на основі потреб суспільства та держави, рівня розвитку правової культури та правової свідомості, сформовано завдання та функції судів, а також формується національне законодавство.

6. Голова суду – це посадова особа, що формується шляхом призначення або обрання серед осіб судового корпусу, в окремих випадках знаних правників (у тому числі науковців), виконує процесуальні та адміністративні функції, спрямовані на забезпечення, координацію, контроль у процесі організації роботи відповідного суду в рамках національної системи судів або міжнародних (регіональних) судів, якщо Україна має своє представництво у їх складі.

Список використаних джерел

1. Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. акад. НАН України Ю. С. Шемшученка. Київ : ТОВ «Вид-во «Юридична думка». 2007. 992 с.
2. Філософський енциклопедичний словник. Київ : Абрис, 2002. 742 с.
3. Саленко О. В. Судове адміністрування в Україні крізь призму міжнародних стандартів. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. Вип. 3. С. 132–137. С. 132–133.
4. Авдеєнко Є. В. Адміністративні повноваження судів. *Наше право*. 2014. № 8. С. 69–74.
5. Про судоустрій та статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#n84> (дата звернення: 23.11.2019).
6. Москвич Л. М. Проблеми підвищення ефективності судової системи : дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.10. Харків, 2011. 485 с.
7. Голобутовський Р. З. Особливості повноважень голови суду з адміністрування публічною службою в суді. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2019. № 1 (63). С. 76–79.
8. Золотарьова Я. С. Адміністративні посади та їх правовий статус у судовій системі України. *Юридична наука*. 2015. № 10(52). С. 46–51.
9. Дем'яненко І. В. Організаційно-правові основи діяльності місцевих загальних судів в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10. Харків, 2017. 20 с.

References

1. *Velykyi entsyklopedychnyi yurydychnyi slovnyk [Large Encyclopedic Legal Dictionary]* / za redaktsiyeyu akad. NAN Ukrayiny YU.S. Shemshuchenka. K.: TOV «Vyd-vo «Yurydychna dumka», 2007 [in Ukranaian].
2. *Filosofskyi entsyklopedychnyi slovnyk [Philosophical Encyclopedic Dictionary]* (2002). Kyiv: Abrys [in Ukranaian].
3. Salenko, O. V. (2017). Sudove administruvannya v Ukraini kriz' pryzmu mizhnarodnykh standarti [Judicial administration in Ukraine through the prism of international standard]. *Prykarpatskyi yurydychnyy visnyk – Carpathian Legal Bulletin*, 3, 132–137 [in Ukranaian].
4. Avdyeyenko, Ye. V. (2014). Administratyvni povnovazhennya sudiv [Administrative powers of courts]. *Nashe parvo – Our Law*, 8, 69–74 [in Ukranaian].
5. *Pro sudoustriy ta status suddiv [On the Judiciary and Status of Judges]*: Zakon Ukrayiny vid 02.06.2016 № 1402-VIII. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#n84> [in Ukranaian].
6. Moskvych, L. M. (2011). Problemy pidvyschennya efektyvnosti sudovoyi systemy [Problems of Judicial System Improvement]: dys. ... d-ra yuryd. nauk: spets. 12.00.10. Kharkiv [in Ukranaian].
7. Holobutovskyi, R. Z. (2019). Osoblyvosti povnovazhen holovy sudu z administruvannya publichnoyu sluzhboyu v sudi [Peculiarities of the power of the court chairman of the administration of public service in the court]. *Derzhava ta rehiony – State and Regions. Seriya: Pravo*, 1 (63), 76–79 [in Ukranaian].
8. Zolotarova, Ya. S. (2015). Administratyvni posady ta yikh pravovyy status u sudoviy systemi Ukrayiny [Administrative positions and their legal status in the judicial system of Ukraine]. *Yurydychna nauka – Law Science*, 10(52), 46–51 [in Ukranaian].
9. Demianenko, I. V. (2017). *Orhanizatsiyno-pravovi osnovy diialnosti mistsevykh zahalnykh sudiv v Ukraini [Organizational and Legal Foundations of Local General Courts in Ukraine]*: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.10. Kharkiv [in Ukranaian].

Стаття надійшла до редакції 02.12.2019.